

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 4. Jild 4.

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Qurbonov Murodjon Dehqonboy o'g'li</i> "KASHKULI SALIMIY" ASARIDA USMONIY HUKMDORLAR TARIXINING YORITILISHI.....	12-17
<i>Ismoilova Diyoraoy Xursandjon qizi</i> AMIR NASRULLOH DIPLOMATIYASI	18-23
<i>Tursunov Farrux Fulomovich</i> ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДИДАГИ ТОЖИКЛАРГА ХОС УРФ-ОДАТ ВА МАРОСИМЛАР	24-28
<i>Usmonaliyev Isroiljon Ibrohimjon o'g'li</i> FARG'ONA VODIYSIDA "O'ZBEK" ETNONIMINING TARQALISHI	29-34
<i>Djurayev Ikrom Nematovich</i> YEVRUOSIYO CHORVADOR QABILALARINING FARG'ONA VODIYSIGA KIRIB KELISHI.....	35-40
<i>Esanova Nilufar Pulatovna</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA YENGIL SANOAT SOHASIDAGI O'ZGARISHLAR	41-46
<i>Абдурахимова Сабоҳат Эргаш қизи</i> БУХОРО АМРЛИГИ ДАВРИДА ЧИРОҚЧИ ТУМАНИНИНГ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ТАРИХИ	47-53
<i>Toshturov Shuxrat</i> MUSTAQILLIKKACHA BO'LGAN DAVRDA NAVOIY VILOYATI SANOAT KORXONALARINING EKOLOGIK MUHITGA TA'SIRI	54-60
<i>Kanimkulov Olimjon Sheraliyevich</i> AKADEMIK YAHYO G'ULOMOV FAOLIYATI HAQIDA QAYDLAR ("XORAZMNING SUG'ORILISH TARIXI" ASARI MISOLIDA).....	61-65
<i>Begniyazova Gozzal Allambergenovna</i> QORAQALPOQ XALQ ERTAKLARINING YIG'ILISHI VA NASHR QILINISHI.....	66-70

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Султонов Баходир Файзуллаевич, Тураева Гулизахро Каххоровна, Норбўтаев Бахтиёр Абдурахимович</i> СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ДОНЛИ ЭКИНЛАР ХОСИЛДОРЛИГИНИНГ 2024-2027 ЙИЛГАЧА БЎЛГАН ПРОГНОЗ ПАРАМЕТРЛАРИ.....	71-78
<i>Abdiganieva Zarapshan Salievna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA AHOLI TURMUSH DARAJASINI OSHIRISHDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	79-85
<i>Otaxonova Odinaxon Inomovna</i> QORAMOLCHILIK MAHSULOTLARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA OZUQA BAZASINI YAXSHILASHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	86-94
<i>Рахимов Ойбек Бахтиёрович</i> СУҒУРТА ХИЗМАТЛАРИ БОЗОРИДА МАРКЕТИНГ ФАОЛИЯТИНИ РЕЖАЛАШТИРИШ АСОСЛАРИ	95-99
<i>Хушмурадов Оман Намозович</i> СУВ ХЎЖАЛИГИНИ БОШҚАРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ	100-110

<i>Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich</i> BULUTLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BIZNES JARAYONLARNI TASHKIL ETISH YO'LLARI	111-125
<i>Фаттахова Муниса Абдухамитовна</i> ПОНЯТИЕ И ПУТИ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ КРЕДИТНЫМ ПОРТФЕЛЕМ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ	126-133
<i>Isayev Jahongir Muzaffarovich</i> SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT TIZIMINI TA'MINLASH IQTISODIY МЕХАНИЗМНИНГ АСОСИЙ YO'NALISHI SIFATIDA	134-140
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Tilavova Umida Qahramonovna</i> RAQAMLI JAMIYATLAR TIZIMIDA INFORMATSION ETIKA KATEGORIYA VA ТАМОЙИЛЛАРИНИНГ АНАМИЯТИ	141-147
<i>Yulchiyev Avazbek Maxamadjonovich</i> IJTIMOIY TEXNOLOGIYALAR HAQIDAGI G'OYALARNING SHAKLLANISH EVOLYUTSIYASI	148-154
<i>Каримова Гулчеҳра Абдукаримовна</i> ДУНЁ ДИНЛАРИ ВА ТАЪЛИМОТЛАРДА ОТАЛИКНИ ТУШУНИШ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ	155-163
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> ISLOM FALSAFASIDA DALILLASH VA VAHS YURITISH USULI ZAMONAVIY ARGUMENTLASH NAZARIYASI TALQINIDA	164-168
<i>Muminov Nozim Naimovich</i> THE PHENOMENOLOGICAL APPROACH IS THE KEY TO UNDERSTANDING THE SPREAD AND TRANSFORMATION OF SUFISM IN THE WEST	169-175
<i>Турсунов Мухиддин Болтаевич</i> СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЁЖИ	176-180
<i>Mamarasulov Ulug'bek Umirzoqovich</i> SPORT TURLARINING FALSAFIY-ESTETIK TANLILI	181-184
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Исанова Феруза Тулқиновна</i> ЎЗБЕК ТИЛИДА ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ СОҲАСИГА ОИД ЛЕКСИК БИРЛИКЛАР ВА УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ	185-191
<i>Петрухина Наталья Михайловна</i> КОРАНИЧЕСКИЕ МОТИВЫ В ТВОРЧЕСТВЕ А.С.ПУШКИНА И ЕГО СОВРЕМЕННИКОВ	192-197
<i>Исаров Оман Рисалиевич</i> ЎЗБЕК ВА ИНГЛИЗ ТИЛЛАРИДА ТАКСИС КОНВЕРБИАЛ ВЕРБАЛИЗАЦИЯСИ	198-205
<i>Родина Ирина Витальевна</i> АНТИНОМИЧЕСКАЯ ПАРА «МЕСТЬ» И «ПРОЩЕНИЕ» В ПОВЕСТИ-СКАЗКЕ Л. БОРОДИНА «ГОД ЧУДА И ПЕЧАЛИ»	206-211
<i>Ataeva Gulchekhra Bakhtiyorovna</i> THE ROLE OF IDIOMS IN ENHANCING BUSINESS COMMUNICATION: A STUDY ON THE USAGE OF IDIOMS IN BUSINESS LETTERS	212-220

<i>Erkinova Marxobo</i> ASSOTSIIATIV MAYDON HOSIL QILISHDA LINGVISTIK OMILLARNING O'RNI	221-229
<i>Gulyamova Shahzoda Baxtiyor qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI MATNLARNING SINTAKTIK STRUKTURASI VA PRAGMATIK XOSLANISHI	230-234
<i>Batyrkhanova Madina Oybekovna</i> THE SOMATIC CULTURAL CODES IN THE STUDY OF ENGLISH, RUSSIAN AND UZBEK PHRASEOLOGISMS	235-244
<i>Aslonov Shahram Sherzod ugli, Saidova Marjona Abdimutal qizi</i> PECULIARITIES OF TRANSLATION OF POLITICAL TEXTS IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION	245-250
<i>Olimova Dilafruzxon Baxtiyorjon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SUBYEKTIV VAHONING IFODALANISHI	251-254
<i>Bobojonov Dilshod Jumaqul o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK GAZETA SARLAVHALARIDA PUBLISISTIK USLUB BELGILARINING NAMOYON BO'LISHI	255-260
<i>Abdullaeva Nilufar Ramazonovna, Shaymardanova Muxlisa Usmanovna</i> СЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПТА “РАСТЕНИЕ” В СОПОСТАВЛЯЕМЫХ ЯЗЫКАХ	261-266
<i>Hayrulloeva Sitara Lutfulloevna</i> PSYCHOLOGICAL NOVELS OF US AND THE DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGISMS	267-272
<i>Qudratova Muxiba Kamolovna</i> “LYUIS KERROLLNING ALISA MO' JIZALAR MAMLAKATIDA ASARIDAGI HAYVON OBRAZLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI”	273-279
<i>Убоженко Анна Станиславовна</i> ОСОБЕННОСТИ ТЮРКСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ	280-285
<i>Тухтаева Наргисхон Исамутдиновна</i> ОТРАЖЕНИЕ ДУХОВНОГО УПАДКА ОБЩЕСТВА И ЕГО ПОСЛЕДСТВИЙ В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	286-292
<i>Gulnora Xolmurodova Sattorovna, Bo'ronova Mekkamtosh Xoliqulovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK LISONIY MANZARASIDA MAQOLLARNING O'RNI	293-297
<i>Алибаева Лола Намазовна</i> ЖЕНСКИЕ ОБРАЗЫ В РАССКАЗАХ Л. ПЕТРУШЕВСКОЙ	298-303
<i>Eshqurbonova Aziza Bozor qizi</i> DIALOGIK NUTQDA SAVOLLARNING IFODALANISHI	304-308
<i>Norova Rahima Fayzulloevna</i> O'ZBEK VA INGLIZ ADABIY ERTAKCHILIGIDAGI SEHRLI VOSITALARNING QO'LLANISHIDA O'XSHASH JIHATLAR	309-316
<i>Egamberdiyeva Iroda Abdurahimovna</i> TRANSLATIONS OF HISTORICAL WORKS INTO ENGLISH	317-323
<i>Axmedova Adolat Ravshan qizi</i> GASTRANOMIYA TUSHUNCHASI HAMDA GASTRANOMIK REKLAMA MATNLARI	324-330

<i>Asqarova Madina Boymurod qizi</i> KORPUS LINGVISTIKASIDA MATN ANNOTATSIYASINING LINGVISTIK MUAMMOLARI	331-334
--	---------

<i>Калниязов Есемурат Шамшетович</i> ГОСТЕВОЙ ЭТИКЕТ И СИСТЕМА ЦЕННОСТЕЙ	335-342
---	---------

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

<i>Bahodir To'raev</i> HUQUQIY MADANIYAT VA HUQUQIY TARBIYANING DEMOKRATIK DAVLAT RIVOJLANISHIDAGI ROLI	343-351
---	---------

<i>Турсоатов Содиқ</i> РАҒБАТЛАНТИРУВЧИ ҲУҚУҚИЙ СИЁСАТ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ	352-357
--	---------

<i>Хидиров Фурқат Шукуруллаевич</i> МАҲАЛЛА ҲУҚУҚ-ТАРТИБОТ МАСКАНИ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТАРТИБИНИНГ АСОСИЙ ВАЗИФАЛАРИ	358-363
---	---------

<i>Рахимбаев Уткир Файзуллаевич</i> ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ КРИТЕРИЕВ ОЦЕНКИ ИНФРАСТРУКТУРЫ И СЕРВИСА ДЛЯ ТУРИСТОВ	364-372
---	---------

<i>Турсынбаев Азизбек Халмурзаевич</i> МЕЖВЕДОМСТВЕННОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАК СПОСОБ РЕАЛИЗАЦИИ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ	373-377
--	---------

<i>Yakubov Abduraxmon Turayevich</i> TA'LIM HUQUQINING HUQUQIY SAVODXONLIKNI AMALGA OSHIRISHDAGI O'RNI	378-382
---	---------

<i>Rasulov Salimbek Baxtiyor o'gli</i> YEVROPA KENGASHINING KORRUPSIYA UCHUN JINOIY JAVOBGARLIK BO'YICHA KONVENSIYASI – KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING ZAMONAVIY XALQARO HUQUQIY ASOSLARIDAN BIRI SIFATIDA	383-387
---	---------

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Хайров Расим Золимхон угли</i> АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА	388-395
--	---------

<i>To'rayev Panji To'xtayevich</i> OLIY TA'LIM MUASSASASIDA KURASHCHILARNI PSIXOLOGIK JIHATDAN TAYYORLASH	396-400
---	---------

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> TALABALARNI KASBIY-PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASHDA IJTIMOY FAOLLIKNING AHAMIYATI	401-406
--	---------

<i>Yuldasheva Sayyora Aliaskarovna</i> TA'LIM TIZIMIDA INGLIZ TILINI INTEGRATSION O'QITISH	407-411
---	---------

<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> SPORT MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA PEDAGOGIK NAZORATNING AHAMIYATI	412-418
---	---------

<i>Абдувахобов Искандер, Гизатулина Ольга Ивановна</i> ОРГАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В СМЕШАННЫХ СРЕДАХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВУЗА	419-426
<i>Назарова Озода Шавкатовна</i> СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ	427-432
<i>Pirnazarova Sevara Doniyor qizi</i> OLIQ O'QUV YURLARIDA XORIJIY TILNI O'QITISHDA O'YIN USULLARINI QO'LLASH	433-438
<i>Ko'ziyeva Gulnoza Maxamadaliyevna</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK SALOHİYATINI OSHIRISH METODIKASI	439-444
<i>Умирзокова Сурайё</i> ТАЛАБАЛАРИНИНГ КИНЕТИК ИНТЕЛЛЕКТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ	445-451
<i>Olimova Nigora</i> MUVAFFAQIYATLI O'RGANISHDA SINFINI BOSHQARISH KO'NIKALARINING AHAMIYATI	452-463
<i>Nabiyeva Firuza Odil qizi</i> “ELEKTROMAGNETIZM” BO'LIMINI O'QITISHDA AMALIY MASHG'ULOTLARNING AHAMIYATI	464-471
<i>Sobirova Oygul Alimovna</i> BO'LAK MUSIQA O'QITUVCHILARIDA METODIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD HOLATINI TAHLILYI VAHOLASH	472-479
<i>Shermatov G'ulom Kaxxorovich</i> IMPROVING THE TECHNIQUE OF BADMINTON SPORTS TRAINING	480-486
<i>Shamirzayeva Zarifa Xudoyorovna</i> TALABALARDA KASBIY KO'NIKALARNI SHAKLLANISHIDA MIKROTA'LIM O'QITISH TEKNOLOGIYASINING SAMARALI JIHLTLARI	487-492
<i>Ziyadullayeva Dilafruz Xudayberdiyevna</i> O'SMIRLARDA YETAKCHILIK XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETINSIYAVIY FAOLIYATNING PEDAGOGIK ASOSLARI	493-498
<i>Muydinov Firuzjon Farxodjonovich</i> TIBBIY TA'LIM TALABALARIDA MEDIAKOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	499-505
<i>Egamberdiyeva Feruza Abdimannonovna</i> MULTIMEDIA TEKNOLOGIYALARIGA ASOSLANGAN DASTURIY TA'MINOTNI LOYIHALASH	506-510
<i>Худойбердиева Дурдона Баходир қизи</i> ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ В РАБОТЕ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	511-516
<i>Курбонов Дониёрбек Кахрамонович</i> ОБУЧЕНИЕ ПОЭЗИИ С ПРИМЕНЕНИЕМ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ	517-524

Shamsiddinov G'iyos Xusniddin o'g'li, Jurayeva Feruza Baxtiyor qizi

IQTISODIYOT YO'NALISHI TALABALARIGA EKONOMETRIKA FANINI O'TISHNING

INTERAKTIV USULLARI 525-532

Эрназаров Алишер Эргашевич, Бекмурадов Зариф Хуррамович

ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МОДУЛЛИ ВА ЛОЙИҲАЛАШТИРИЛГАН ТУРЛАРИ ҲАМДА

АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ 533-539

Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich
Sport boshqaruvi kafedrasida katta o'qituvchisi
Termiz davlat universiteti

SPORT MASHG'ULOTLARI JARAYONIDA PEDAGOGIK NAZORATNING AHAMIYATI

Annotatsiya: Ilmiy maqolada sport mashg'ulotlarida pedagogik nazoratning nazariy va uslubiy asoslari keltirilgan. Ma'lumki, jismoniy tarbiya va sport har tomonlama rivojlangan shaxsni shakllantirishda o'z hissasini qo'shadi. Jismoniy tarbiya jarayonini pedagogik nazorat qilib borish umumiy ta'lim muassasasidagi ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, jismoniy tarbiyani optimallashtirish, xavfsiz va samarali bajarishga qaratilgan chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Pedagogik nazorat pedagogik jarayonning zarur tarkibiy qismi bo'lib, u organizmning funktsional imkoniyatlari darajasini va jismoniy faoliyatning etarlicligini o'z vaqtida aniqlashni ta'minlaydi. Sport mashg'ulotlari pedagogik jarayon bo'lganligi sababli, unda mashg'ulot va tarbiyaning umumiy printsiplari qo'llaniladi. Shu bilan birga, uning xususiyatlarini aks ettiruvchi mashg'ulotlarning o'ziga xos tamoyillari mavjud bo'lib, bular jismoniy qobiliyatlarni maksimal darajada rivojlantirish va musobaqalarning mavjudligidir.

Kalit so'zlar: sport mashg'ulotlari, pedagogik nazorat, jismoniy tarbiya, sport tayyorgarligi, jismoniy madaniyat, samaradorlik, mahorat.

Turdimurodov Dilmurod Yuldashevich
Senior Lecturer at the Department of Sports Management
Termez State University

THE IMPORTANCE OF PEDAGOGICAL CONTROL IN THE PROCESS OF SPORTS TRAINING

Abstract. The scientific article presents the theoretical and methodological foundations of pedagogical control in sports training. It is known that physical education and sports contribute to the formation of a comprehensively developed personality. Pedagogical control of the physical education process is an integral part of the educational process in a general education institution and includes activities aimed at optimizing, safe and effective physical education. Pedagogical control is a necessary component of the pedagogical process, ensuring timely determination of the level of functional capabilities of the body and the adequacy of motor activity. Since sports training is a pedagogical process, it uses general principles of training and education. At the same time, there are certain principles of training that reflect its features, which are the maximum development of physical abilities and the presence of competitions.

Key words: sports training, pedagogical control, physical education, sports training, physical culture, performance, skill.

Турдимуродов Дилмурод Юлдашевич
Старший преподаватель кафедры Спортивного управления
Термезский государственный университет

ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОНТРОЛЯ В ПРОЦЕССЕ ЗАНЯТИЙ СПОРТОМ

Аннотация: В научной статье представлены теоретико-методологические основы педагогического контроля в спортивной тренировке. Известно, что физическое воспитание и спорт способствуют

формированию всесторонне развитой личности. Педагогический контроль процесса физического воспитания является неотъемлемой частью образовательного процесса в общеобразовательном учреждении и включает мероприятия, направленные на оптимизацию, безопасность и эффективность физического воспитания. Педагогический контроль является необходимой составляющей педагогического процесса, обеспечивающей своевременное определение уровня функциональных возможностей организма и адекватности двигательной активности. Поскольку спортивная тренировка является педагогическим процессом, в нем используются общие принципы тренировки и воспитания. При этом существуют определенные принципы тренировки, отражающие ее особенности, которыми являются максимальное развитие физических способностей и наличие соревнований.

Ключевые слова: спортивная подготовка, педагогический контроль, физическое воспитание, спортивная подготовка, физическая культура, работоспособность, мастерство.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I4Y2024N61>

Kirish. Sport mashg'ulotlarida tayyorgarlik jarayonini muvaffaqiyatli boshqarish uchun murabbiy har bir sportchining sog'lig'i va ruhiy holati, jismoniy faollikning ta'siri va yosh sportchilar organizmining funktsional tizimlaridagi o'zgarishlar, texnik va taktik mahorat darajasi to'g'risida ob'ektiv ma'lumotlarga ega bo'lishi va ularni tezda baholay olishi kerak.

Jismoniy tayyorgarlikning yuqori darajasi ko'p jihatdan mashg'ulot jarayonida jismoniy tayyorgarlikka ham, texnik va taktik mahoratga ham tanlab ta'sir qiladigan maxsus mashqlardan foydalanishga bog'liq. O'yinlar davomida bajariladigan taktik harakatlar taktik bilimlarni amalga oshirish, shuningdek, ko'rib chiqilayotgan vaziyatni baholashdan keyin qabul qilingan qarorlardir. Shu sababli, taktik fikrlash darajasi texnologiyaning samaradorligini belgilaydi, bu talabaga ichki imkoniyadan eng mos shakl va sharoitlarda foydalanish imkonini beradi deb taxmin qilishimiz mumkin.

Zamonaviy tushunchalarga ko'ra, sport mashg'ulotlari sportchining holatini boshqarishning pedagogik jarayoni bo'lib, buning asosi va asosiy yo'li pedagogik nazoratni amalga oshirishdir. Sportchilarni tayyorlashda qo'llaniladigan yil bo'yi mashg'ulotlar uch davrga bo'linadi. Mashg'ulotning turli davrlari va bosqichlarida murabbiylar oldida turgan vazifalarni tibbiy-pedagogik nazoratsiz tasavvur qilib bo'lmaydi, chunki o'quv va tarbiya jarayonida o'qitishning turli bosqichlarida pedagogik tadqiqotlar mashg'ulotlarning qanday kuchayishini aniqlashga, ortiqcha yuklama va ortiqcha kuch sarflanishning oldini olishga qaratilgandir.

Jismoniy, texnik va taktik tayyorgarlikni baholash ko'plab kuzatishlar, ularning mashg'ulot va o'yindagi harakatlarining qiyosiy tavsiflari asosida aniqlanadi, bu esa murabbiyga mashg'ulot jarayonini modellashtirish, o'quv-mashg'ulot jarayonining vosita va uslublarini dasturlash imkonini beradi. Mashg'ulot jarayonida tayyorgarlikni nazorat qilish va tezkor baholash alohida o'rin tutadi. Hozirgi vaqtda o'quv-mashg'ulot jarayonini rejalashtirish pedagogik nazorat natijalariga ko'ra amalga oshirilishi kerakligiga shubha yo'q. Pedagogik nazoratning maqsadi sport faoliyatining aniq sharoitida sportchilarning harakat funktsiyasi holatini ob'ektiv baholash asosida optimallashtirish orqali jismoniy tarbiya va mashg'ulotlar samaradorligini oshirishdan iboratdir. Sportda nazoratning predmeti o'quv-mashg'ulot jarayonining mazmuni, musobaqa faoliyati, tayyorgarlikning turli jihatlarini (texnik, texnik-taktik) holati, ularning bajarilishi, funktsional tizimlarning imkoniyatlari hisoblanadi. Jismoniy yuklamalarni nazorat qilishning samaradorligi qanday ko'rsatkichlar qo'llanilishiga, yuklamalarni boshqarish turlarining o'zaro bog'liqligiga, mashg'ulot holati va musobaqa

oldidan yuklamalarning qanday bo'lishi kerakligiga va yuklamalarning ta'siri qanday mezonlar bo'yicha baholanishiga bog'liq bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ilmiy-metodik adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, sport mashg'ulotlari jarayonida jismoniy tayyorgarlik ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan (Акимова Л. Н. [1; 43-b, 86-b], Зацюрский, В.И. [5; 51-b], Вихров К. Л. [3; 45-b], Биличенко О. А. [2; 15-b], sportchilarning texnik tayyorgarligini (Годик М. А. [4; 43-b], Матвеев Л. П. [6; 80-b], Уэнсберг Р. С. [7; 143-b]) o'rganib chiqishganlar. Biroq, hozirgi davrgacha faqat bir nechta tadqiqot ishlari jismoniy va texnik tayyorgarlik o'rtasidagi munosabatlarning xususiyatlarini ochib bera olgan. Jismoniy va texnik tayyorgarlikning tuzilishi yuqori darajadagi sport natijalarini o'rganuvchi tadqiqotchilar tomonidan qisman o'rganilgan, ammo ixtisoslashtirilgan asosiy tayyorgarlik bosqichida sportchilar undan foydalana olmaydilar. Shuning uchun jismoniy va texnik tayyorgarlikni har tomonlama tahlil qilish dolzarb bo'lib qolmoqda (Yuldashevich T. D. [8; 47-b]).

Maqolaning maqsadi sport mashg'ulotlarida boshqaruv asoslarini aniqlash, mashg'ulotlar va musobaqalar davomida nazorat turlarini ko'rib chiqish, ruhiy holatlarni tahlil qilish va ularning ob'ektiv va sub'ektiv qiymatini aniqlash, jismoniy tayyorgarlik holati bilan tanishish, o'quv mashg'ulotlari jarayonida tibbiy-psixologik kuzatishlarning rolini aniqlash, jismoniy tarbiya va sportda o'zini-o'zi nazorat qilishni tahlil qilish, psixologik tayyorgarlikni nazorat qilish joyini aniqlash, talabalarning kasbiy yo'nalishini shakllantirish kabi omillarni o'rganish bo'ldi.

Pedagogik talablarning mazmuni va metodikasi alohida ahamiyatga ega. Sportchilarga qo'yiladigan talablar real tarzda bajarilishi kerak. O'qituvchi asta-sekin talablarning o'ziga xos "rivojlanish zinapoyasini" yaratishga majburdir, uning yordamida sportchilarning faoliyatini tashkil qiladi, boshqaradi va yo'naltiradi. O'qituvchi talablarining ta'siri o'qituvchini qo'llab-quvvatlaydigan va o'z jamoatchilik fikrini bildiradigan jamoaning talablari bilan kuchayadi (Turdimurodov D. Y. [9; 99-b]).

Muhokama. Zamonaviy sharoitda sportchini tayyorlash jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan murabbiy va sportchi o'rtasida fikr almashish imkonini beradigan boshqaruv vositasi sifatida pedagogik nazorat vositalari va usullaridan foydalanish va shu asosda boshqaruv darajasini oshirish bilan bog'liqdir. Sport mashg'ulotlari - bu yuqori sport natijalariga erishishga qaratilgan har tomonlama jismoniy tarbiyaning ixtisoslashtirilgan jarayonidir. Sport mashg'ulotlari quyidagi maqsadlarni o'z oldiga qo'yadi:

- sog'liqni saqlash va mustahkamlash;
- uyg'unlikda jismoniy rivojlanish (jumladan, organizm funksiyalarini yaxshilash);
- jismoniy sifatlarni tarbiyalash va harakat qobiliyatlari tizimini shakllantirish;
- tashkiliy va yo'riqchilik ishiga oid maxsus bilim va malakalar bilan boyitish.

Sport mashg'ulotlari jarayonida talabalarning nafaqat bilim, ko'nikma va malakasi oshadi, balki shug'ullanuvchilarning tarbiyaviy ishlari ham amalga oshiriladi, bu shaxsni shakllantirishda ham, amaliy muammolarni hal qilishda ham alohida ahamiyatga egadir. Sportchini tarbiyalashda uning his-tuyg'ulari, mahorat va odatlari, axloqiy e'tiqodi, shaxsiy dunyoqarashi shakllanadi.

Sportchini tarbiyalashda murabbiy yetakchi rol o'ynaydi. Murabbiyning pedagogik mahorati nafaqat dars berish amaliyotini, balki ushbu sport turi nazariyasini chuqur bilishni, shuningdek, turdosh fanlardan bilimlarni ham o'z ichiga oladi. Murabbiy o'z harakatlarida

zamonaviy ilm-fan yutuqlariga, ilg'or tajribalarga tayanishi kerak. Pedagogik mahoratda asosiy narsa mehnatga ijodiy munosabat, nazariya va amaliyotda yangi narsalarni izlash va oqilona foydalanishdir. Shuning uchun murabbiy tinimsiz, uzluksiz va tizimli ravishda o'z ustida ishlashi va shug'ullanishi, kasbiy va pedagogik tayyorgarligini oshirishi kerak.

O'z navbatida sportchi talaba mashg'ulotlar jarayonida nafaqat jismoniy, balki uning ma'naviy shaxsiyatini tashkil etuvchi boshqa qobiliyatlarni ham rivojlantirishga majburdir. Mashg'ulot majmuaviyligi deganda umumiy va maxsus tayyorgarlikning barcha tomonlarining (jismoniy, texnik, taktik, axloqiy-irodaviy, nazariy) birligi tushuniladi. Umumiy tayyorgarlik sport ixtisoslashuvining poydevori bo'lib, asosiy rol ni o'ynaydi. Ushbu turdagi mashg'ulotlar sportchining funkcionalligi va jismoniy sifatlarini rivojlantiradi, uni turli xil harakat qobiliyatlari bilan boyitadi, uning har tomonlama rivojlanishiga, mehnatga va himoyaga tayyorlanishiga yordam beradi. Ta'lim vositalarining doirasi juda keng bo'lib, umumiy va har tomonlama rivojlanish muammolarini hal qiladi.

Natijalar. Pedagogik nazorat tizimining samarali ishlashi ma'lum shartlarga rioya qilishni talab qiladi:

Nazoratning ob'ektivligi. Bu shuni anglatadiki, barcha o'qituvchilar va talabalar o'quv ishlarining holatini baholab, mantiq jihatidan barchaga oldindan ma'lum bo'lgan va yagona kelishilgan mezon bo'yicha harakat qilishadi. Nazorat natijasida olingan baholar o'zgarmas hisoblanadi, nazoratchilar va nazorat ostidagilar tomonidan shubha qilinmaydi, chunki ular ikkala tomon uchun ma'lum bo'lgan ob'ektiv mezonlarga asoslanadi. Nazorat va uning natijalari shaffoflikni talab qiladi, shundagina har kim ularni sinchkovlik bilan o'rganib chiqishi va shu asosda asosli xulosalar chiqarishi mumkin, bu esa ularni o'quv jarayonini zaruriy tuzatishga qaratilgan faol ijobiy ishlarga yo'naltiradi.

Bilimlarni nazorat qilish uchun quyidagi talablar qo'llaniladi:

- xolislik - o'quvchilar bilimni iloji boricha aniqroq ochish uchun sharoit yaratish, ularga yagona talablar qo'yish, hammaga adolatli munosabatda bo'lish;

- baholashning asosiligi ta'minlay olish;

- tizimlilikni tashkilotchilik va intizom kabi sifatlarini shakllantirishga yordam beruvchi muhim psixologik omillar sifatida inobatga olish;

- qat'iyatlilik va maqsadlarga erishishda diqqat va e'tiborni shakllantirish;

- bilimlarni baholashning individual va differensial yondashuvida didaktik sharoitlardan foydalanishni o'z ichiga olishi. Bunda psixologik zo'riqish kamayadi, talabalarning asab tizimining xususiyatlari, ularning xarakteri, potensial imkoniyatlari, qobiliyatlari va boshqalar hisobga olinadi.

- keng qamrovlilik va optimallik quyidagilarni nazarda tutadi:

1. Nazoratning o'quv maqsadlariga muvofiqligi, ya'ni nazoratning mazmuniy tomoni talabalarga nima o'rgatilganligi va o'zlashtirilishi kerak bo'lgan material miqdorini nazorat qilishi kerak;

2. Nazoratning asosiligi, u nazorat qilinadigan bilimlarning butun hajmini qamrab olishi va uning ishonchligini, ma'lum vaqtdan keyin takroriy nazoratdan olingan natijalarning barqarorligini, shuningdek, nazorat turli xil nazorat ostida amalga oshirilganda natijalarning o'xshashligi ta'minlashi kerak.

Sport mashg'ulotlari pedagogik jarayon bo'lganligi sababli, unda mashg'ulot va tarbiyaning umumiy prinsiplari qo'llaniladi. Shu bilan birga, jismoniy qobiliyatlarni maksimal

darajada rivojlantirish va musobaqalarga tayyorlash xususiyatlarini aks ettiruvchi o'qitishning o'ziga xos prinsiplari mavjud.

Sport mashg'ulotlarida onglilik prinsipining o'ziga xos xususiyatlari shundan iboratki, murabbiy va sportchi o'rtasidagi hamkorlikning bevosita va yakuniy maqsadlari va ularni amalga oshirish uslublarini tushunmasdan, tayyorgarlikning texnik, jismoniy va boshqa jihatlari asosidagi qonuniyatlarni tushunmasdan turib tasavvur qilib bo'lmaydi. Ular uchun mashg'ulot jarayonida yuzaga keladigan organizmning faoliyatidagi o'zgarishlardan xabardor bo'lishi muhim ahamiyatga egadir. Bularning barchasi bajarilgan ish samaradorligini oshiradi, mashg'ulotlar yanada samarali bo'ladi. Mashg'ulotlarda fikrlashni o'rgangan holda, sportchi maxsus bilimlarni osonroq o'zlashtiradi. Bilim, ko'nikma va malakalarni ongli ravishda o'zlashtirishi unga o'z tajribasini boshqalar bilan ulashish va sport targ'ibotchisi sifatida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish imkonini beradi.

Murabbiy mashg'ulotlar jarayonida faollilik prinsipini amalga oshirib, talaba sportchilarning mustaqil faoliyati uchun sharoit yaratishi kerak. Buning uchun sportchi faoliyatini pedagogik baholash katta ahamiyatga ega. Ma'lumki, kutilayotgan natija harakatlarning bajarilishini kuchaytirishi va asabiylashishni keltirib chiqarishi va pedagogik jarayonning borishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ko'rgazmalilik prinsipi butun mashg'ulot jarayonida amalga oshiriladi. Biroq ko'rgazmalilik prinsipining tabiati mashg'ulot davriga qarab o'zgarib boradi. O'rganilayotgan material haqida tasavvurlar yaratish uchun bevosita ko'rgazmalilik prinsipi qo'llaniladi. Katta sportchilar bilan ishlashda, ayniqsa ma'lum bir sabablarga ko'ra murabbiyning o'zi harakatni namoyish eta olmasa, videoroliklar va grafik tasvirlar qo'llaniladi. Ko'rgazmalilik prinsipini to'g'ri qo'llash sportchilarning tafakkurini faollashtiradi, chunki u nafaqat hissiy idrok etish, balki ko'rgan va eshitgan narsalarni tahlil qilish va tushunish bilan ham bog'liqdir.

Ochiqlilik prinsipi mashg'ulotlarda qatnashuvchilarning organizmi va shaxsiyatiga uzoq muddatli, doimiy ta'sir ko'rsatadigan holda, ularning yoshi, jinsi va individual xususiyatlarini, sog'ligining holatini, jismoniy rivojlanish va tayyorgarlik darajasini, bilim darajasini, mehnat va dam olish tabiati, turmush sharoiti, ovqatlanishi kabi omillarni o'z ichiga oladi. Ushbu omillarning barchasini tahlil qilish mashg'ulotlar jarayonida jismoniy mashqlarni va mashg'ulot yuklamalarini to'g'ri tanlash imkonini beradi. O'quv materiali ochiq bo'lishi uchun murabbiy sportchilarni o'z ustida ko'proq ishlashga tayyorlashi kerak. Masalan, berilgan sport texnikasi jismoniy sifatlarning ma'lum darajada rivojlanishini talab qilishini bilib, avvalo talabalarni jismonan tayyorlab, keyin ularga o'rgatish kerak bo'ladi. O'rganishdagi qulaylik ong bilan bog'liq bo'lishi kerak. Talaba uning oldida turgan qiyinchiliklar muqarrar ekanligini, ammo ularni yengib o'tishga harakat qilish kerakligini tushunishi kerak. Shu sababli, murabbiy qiyin, ammo foydalanish imkoni bo'lgan, ya'ni talabaning kuchli tomonlariga mos keladigan va ularning zo'riqishi va rivojlanishiga sabab bo'ladigan vazifalarni tanlashi kerak. Murabbiy mashg'ulotlarda qiyinchilikni tug'diruvchi muammolar va psixologik qiyinchiliklar bilan shug'ullanishi kerak. Ushbu qiyinchiliklarni yengish uchun harakatlarni bajarishda yordamchi bo'lishi kerak. Murabbiy izchil rejalashtirish tizimini yaratgan bo'lsa mashg'ulot jarayonida ochiqlilik prinsipi yaqqol kuzatilishi mumkin.

Mustahkamlilik prinsipi o'quv jarayonida olingan bilim, ko'nikma va malakalarning mustahkam va barqaror bo'lishi kerakligini anglatadi. Ushbu prinsip sportdan tashqari ham ko'plab tadbirlarda qo'llash imkonini beradi. Sport texnikasining asosini tashkil etuvchi

jismoniy mashqlarni ayniqsa qat'iy o'zlashtirish kerak. Ko'nikma mustahkamligini ta'minlashning asosiy uslubi - vaqt o'tishi bilan to'g'ri taqsimlangan mashqlarni takrorlashdan iboratdir. Shu bilan birga, ko'nikmalar nafaqat mustahkam va barqaror, balki o'zgaruvchan bo'lishi ham kerak.

Tizimlilik prinsipi sport mashg'ulotlari jarayonida barcha bo'limlarining to'g'ri ketma-ketligini, individual o'quv mashg'ulotlari materiallarini to'g'ri tartibda joylashishini anglatadi, keyingi mashg'ulot oldin o'tilgan mashg'ulotga asoslanadi va uning ijobiy ta'sirini kuchaytiradi. Shunday qilib, tizimlilik o'quv mashg'ulotlari materialining ketma-ketligini ham, uzluksizligini ham aks ettiradi. Bundan tashqari, tizimlilik prinsipi talaba sportchilar ongida o'rganilayotgan materialning elementlari o'rtasidagi aloqalarni o'rnatishni anglatadi. Bir mahorat yoki sifatning boshqalariga ta'siri shaxsiy jismoniy sifatlar yoki vosita vazifalari o'rtasidagi uzluksiz mexanizmni anglatadi.

Didaktik tamoyillar bilan chambarchas bog'liq bo'lgan sport mashg'ulotlarining o'ziga xoslik prinsipi, jumladan, tizimlilik prinsipi quyidagilardan iborat:

- sportchining umumiy va maxsus tayyorgarligining birligi;
- mashg'ulotlar jarayonining uzluksizligi;
- tayyorgarlik talablarini bosqichma-bosqich va maksimal darajada oshirish;
- yuklamalarning to'lqinsimon dinamikasi va mashg'ulot jarayonining siklikligi. Sport mashg'ulotlarining ushbu prinsiplari uning mazmuni va tuzilishini belgilaydi.

Xulosa. Sport mashg'ulotlarining mazmuni sportchini tayyorlashning jismoniy, texnik, taktik, axloqiy-irodaviy va nazariy jihatlarini o'z ichiga oladi. "Sportchini tayyorlash" atamasi insonning sport yutuqlariga ma'lum tayyorgarligini ta'minlaydigan vositalar va uslublardan tizimli va rejali foydalanishni anglatadi. Sportchi mashg'ulotlarining barcha jihatlarini bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'ladi. Pedagogik talablar bir xil bo'lishi kerak. Shuning uchun nafaqat murabbiylar, balki sport hakamlari, shifokorlar, jamoa vakillarining ham kelishilgan harakatlariga erishish zarurdir. Pedagogik nazorat tizimining samarali ishlashi muayyan shartlarga rioya qilishni talab qiladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Акимова, Л. Н. Психология спорта: Курс лекций. / Л. Н. Акимова - Одесса: Студия «Негоциант», 2004. - 127 б.
2. Биличенко О. А. Особенности мотивации к занятиям по физическому воспитанию у студентов // Проблемы физического воспитания и спорта, 2011. - №5. 12-19 б.
3. Вихров К. Л. Педагогический контроль в процессе тренировки. / К. Л. Вихров, В.Г. Догадайло - ФФУ, 2000. 43-54 б.
4. Годик М. А. Контроль в процессе спортивной тренировки. / М.А. Годик - М., ФиС., 1971. 143 б.
5. Зациорский, В. И. Вопросы теории и практики педагогического контроля в современном спорте. / В.И. Зациорский. // Теор. и упр. физ. култ., 1971, №4.
6. Матвеев Л. П. Заметки относительно некоторых новаций взглядов на теорию спортивной тренировки / Л. П. Матвеев // Теор. и упр. физ. култ., 1995. 77-84 б.
7. Уэнсберг Р. С. Основы психологии спорта и физической культуры. / Р. С. Уэнсберг. - М.: Олимпийская лит-ра, 2001. 335 б.

8. Yuldashevich, T. D. (2024). Problems of physical education and sports in higher educational institutions students. *Proximus Journal of Sports Science and Physical Education*, 1(02), 45-48.
9. Turdimurodov, D. Y. (2024). Application of innovative technologies in training future physical education teachers. *Modern Scientific Research International Scientific Journal*, 2(2), 97-102.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 4 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).